

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу КИРИЧЕНКА Андрія Володимировича «Психологічна готовність військовослужбовців Десантно-штурмових військ до діяльності у бойових умовах», представленої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Проблема психологічної готовності військовослужбовців Десантно-штурмових військ Збройних Сил України до виконання завдань у бойових умовах належить до категорії тих, що не набувають своєї актуальності з часом, а просто її не втрачають. У цьому контексті одразу зауважу, людина, приймаючи рішення обрати професію воїна-десантника, ще на стадії оптації має для себе чітко усвідомити, що її подальше життя протікатиме в умовах постійної смертельної небезпеки. Російсько-українська війна в повному обсязі підтвердила цю тезу.

Жорсткі правила, за якими функціонує воїн-десантник у бойових умовах, висувають надзвичайно високі вимоги до його психічної стійкості й психологічної готовності. Психологічно підготовлений воїн-десантник здатний тривалий час діяти у відриві від основних сил, в оточенні сил противника, протистояти різного роду випробуванням, значний проміжок часу функціонувати в ситуаціях постійних ризиків і викликів, зберігаючи за таких умов боєздатність на різних етапах бою властивість відносно швидко повертатися до оптимального функціонального стану, навіть після серії поразок (невдач). Для воїна-десантника дискомфорт, притаманний іншим військовослужбовцям, є нормою життя, а небезпека – основною стихією функціонування.

Пророчими з цього погляду є слова Джеймса Меттіса, який, звертаючись до новобранців, зазначав: «Приймаючи рішення стати десантником, Ви маєте запитати самого себе, чи не занадто гарячий у мене темперамент? Наскільки часто я нервую, гніваюся, злюся, стаю імпульсивним? Адже у стані люті

зростає частота серцевих скорочень, що нерідко стає причиною деструктивної поведінки, а це найгірше, що може відбутися з десантником».

Зазначені вище аспекти утворюють загальне проблемне поле дисертаційного дослідження Андрія Кириченка й виступають вагомим аргументом щодо його наукової актуальності та практично-прикладної спрямованості. Виконання дисертації в межах науково-дослідної роботи «Удосконалення системи оцінювання морально-психологічного стану особового складу військових частин (підрозділів) Збройних Сил України» також засвідчує зацікавленість відповідних структурних підрозділів Міністерства оборони України в таких розробках.

Підкреслюю безумовне вміння дисертанта комплексно й детально бачити, розуміти та «відчувати з середини» специфіку професійної діяльності військовослужбовців Десантно-штурмових військ ЗС України, що конструктивно відображається на побудові психологічного експерименту щодо розвитку психологічної готовності останніх.

Панорамність дослідження Андрія Кириченка, синтез психологічних, фізіологічних, медичних та ергономічних поглядів дав змогу пересвідчитися, що психологічна готовність воїна-десантника є динамічним, цілісним станом особистості, запорукою мобілізації психофізіологічної системи, установкою на активні дії, внутрішньою зорієнтованістю на певну поведінку, що забезпечує гарантовану успішність виконання бойових завдань.

Як складне психологічне утворення, психологічна готовність віддзеркалює індивідуально-типологічні властивості воїна-десантника, активізує протікання його психічно-пізнавальних процесів, породжує високу боєдатність за різних негативних психічних впливів сучасного бою.

Важко не погодитися з автором дисертації, що стан психологічної готовності дає змогу воїну-десантнику реалізувати власну професійну підготовленість і перетворити досягнутий рівень майстерності зі стану очікування в бойову діяльність. Для досягнення цього функціонального стану дисертантом належним чином опрацьовано основні зовнішні та внутрішні

ознаки психологічної готовності військовослужбовця Десантно-штурмових військ на різних етапах бою.

Варто уважно прочитати дисертацію, щоб зрозуміти, що автор є не лише обдарованим теоретиком, але й практиком, який постійно шукає активні компоненти, розвиток яких дасть змогу досягнути високого рівня психологічної готовності військовослужбовців Десантно-штурмових військ ЗС України. Серед найбільш дієвих компонентів, розвиваючи які, дисертант досягає високого рівня психологічної готовності воїнів-десантників, виділено такі: мотиваційний, пізнавально-орієнтаційний, операційний та емоційно-вольовий.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в розробленні й обґрунтуванні структурно-логічної моделі психологічної готовності військовослужбовця Десантно-штурмових військ до діяльності в бойових умовах; відпрацюванні та апробації авторської методики оцінювання рівня сформованості психологічної готовності військовослужбовців Десантно-штурмових військ до виконання завдань за призначенням; подальшому вдосконаленні підходів щодо сутності психологічної готовності, її місця й ролі в перемозі над ворогом та подальшому розвитку психологічної готовності до бойової діяльності.

Проводячи дослідження впродовж останніх чотирьох років, дисертант для участі у психологічному експерименті залучив 850 військовослужбовців військової служби за контрактом категорії «солдат–сержант» військових частин Десантно-штурмових військ Збройних Сил України. Наявність такої вибірки зумовлена поставленою метою та завданнями дослідження, а її гетерогенність за професійною спеціалізацією підвищила зовнішню валідність отриманих результатів.

Досить цікавою є розроблена структурно-логічна модель психологічної готовності військовослужбовця Десантно-штурмових військ до діяльності в бойових умовах, взаємопов'язані компоненти якої активізують бажання воїна-десантника проявляти розумну ініціативу та удосконалювати бойовий вишкіл, забезпечують розуміння власних дій на полі бою, суттєво впливають на

виконання бойового завдання й здійснюють контрольно-регулятивну функцію протікання психічно-пізнавальних процесів особистості.

У результаті цілої низки складних вимірювальних процедур дисертантом з'ясовано ступінь вираженості кожного зі структурних компонентів психологічної готовності досліджуваних осіб, що в підсумку забезпечило розвиток таких властивостей воїна-десантника, як самоконтроль, наполегливість, рішучість, зосередженість на поставленому завданні в бойових умовах.

Результатом проведеного психологічного експерименту стала авторська програма розвитку психологічної готовності військовослужбовців Десантно-штурмових військ до діяльності в бойових умовах, мета якої полягає не лише в наданні військовослужбовцям-десантникам знань про психологічну готовність, особливостей протікання їхніх психічних та функціональних станів у бойових умовах, а й навчання методам саморегуляції, розвитку мотиваційної сфери військовослужбовців до бойової діяльності, позитивного ставлення до самого себе, розвитку умінь і практичних навичок, необхідних для надання першої психологічної допомоги.

Загалом дисертаційне дослідження Андрія Кириченка чітко структуроване, логічно побудоване, характеризується змістовністю та обґрунтованістю викладених позицій, демонструє вміння автора синтезувати емпіричний і теоретичний рівні наукового дослідження, порушувати й розв'язувати цікаві наукові завдання, аргументовано та переконливо доводити свою позицію. Опубліковані автором наукові статті повноцінно відображають основний зміст дисертації.

У цілому поставлені завдання дисертантом виконано, практична значущість роботи безсумнівна. Висновки побудовані на підставі результатів здійсненого дослідження, узагальнюють і підсумовують дисертаційні пошуки науковця, надаючи повне уявлення про всі розділи роботи.

Водночас, на наш погляд, як і будь-яке непересічне дослідження, ця робота відкриває простір для наукової дискусії.

1. Установивши значну кількість чинників, що негативно впливають на психологічну готовність військовослужбовців-десантників під час бойової діяльності (с. 231) було б доречним з'ясувати, які з них і в якій мірі, вдалося нівелювати під час формувального етапу психологічного експерименту, встановити, наскільки дія кожного з них призводить до загального зниження рівня психологічної готовності воїна-десантника. Ймовірно, це складе основу наукових розвідок у недалекому майбутньому.

2. Проводячи апробацію авторської методики, дисертант установлює кореляційні зв'язки з мотивацією до успіху, рівнем сформованості думки щодо розуміння важливості захисту Вітчизни, показниками самопочуття, активності та настрою й низкою інших індивідуально-психологічних властивостей. У цьому контексті було б важливо з'ясувати, наскільки вони відображаються на ефективності професійної діяльності досліджуваних осіб, сигналізують про їх психічні стани на різних етапах бою й дають змогу екстраполювати отримані результати на всю генеральну сукупність.

3. Текст головного – третього розділу надто перевантажений кількісним аналізом отриманих даних, графіками і таблицями, більшість яких краще було б перенести в додатки.

Висловлені зауваження не є принциповими й суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку цієї самостійної та цікавої наукової роботи.

Висновок. Актуальність, обґрунтованість теоретичних позицій і висновків, що базуються на експериментально-діагностичному дослідженні, композиційна цілісність, науковість та практична значущість дисертаційної роботи «Психологічна готовність військовослужбовців Десантно-штурмових військ Збройних Сил України до діяльності у бойових умовах» відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року

№ 341), а її автор – Кириченко Андрій Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:

доктор психологічних наук, професор,
начальник кафедри суспільних наук
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського
полковник
«22» березня 2023 року

Олег ХМІЛЯР

Підпис полковника Олега Хміляра засвідчую:
начальник адміністративного управління
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського,
кандидат військових наук
полковник
«22» березня 2023 року

Богдан БІЛЯВСЬКИЙ